

Institutt for samfunnsforskning 70 år

Refleksjoner over noen lange linjer

Institute for Social Research 70 years

Reflections on some long term trends

Fredrik Engelstad

Professor emeritus og forsker, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo og Institutt for samfunnsforskning

fen@sosgeo.uio.no

Å feire 70-årsjubileum blir få forskningsinstitutter forunt. Endringer i forskningspolitikk, i finansieringsformer og i høyere utdanning ligger som skiftende rammer rundt det enkelte institutt og driver frem omgrupperinger og sammenslåinger. Forskningens temaer og begrunnelser, hvem som utfører dem, og hvordan den blir organisert, er nødvendigvis i endring. Det gjelder særlig for samfunnsforskningen, som alltid må sikte mot mål som er i bevegelse. Da skal det mye til for et samfunnsvitenskapelig institutt eksisterer lenge nok til å nå 70-årsmerket. For å forstå hvordan det skjer, må det trekkes noen lange linjer gjennom en sammensatt historisk utvikling.

Nå er det slik med lange linjer at det kan trekkes uendelig mange av dem. Skal en fortelling bli forståelig, må noen velges ut, andre bli liggende; slik er det for all historieskriving. Jeg som trekker linjene i denne teksten, har hatt et nært forhold til Institutt for samfunnsforskning over mange tiår som forskningsassistent, stipendiat, forsker, leder av instituttet i drøyt 20 år og deretter knyttet til instituttet som forsker i bistilling. En nøytral fremstilling blir umulig; samtidig åpner nærheten for å se sammenhenger som ellers ikke ville kommet godt nok frem. Valget av linjer er preget av at forfatteren er sosiolog av fag, og er vant til å anlegge et organisasjonsperspektiv. Valget av linjer reflekterer også at instituttets første år er blitt omfattende dokumentert og kommentert, mens perioden etter 1980 har vært mer sparsomt behandlet.¹

Grunnmuren som Institutt for samfunnsforskning har bygget på siden det ble grunnlagt i 1950, er ambisjonen om et uavhengig institutt som i kraft av selvstendig fagutvikling bidrar til tverrfaglig samfunnsvitenskap i samspill med universitetene. En overordnet faglig linje, som senere ble eksplisitt formulert av Vilhelm Aubert, er samfunnsforskningens for-

1. For de første tiårene, bl.a.: Ås (1962); Rokkan (1975); Thue (1997, 2006); Lindblad (2010); Stubhaug (2019). Jubileumsskriftet til 50-årsjubileet (Engelstad, red., 2000) gir tilbakeblikk på instituttets daværende fem forskningsområder.

pliktelse til «problemorientert empirisme» (Aubert, 1969a). Den kom til klart uttrykk allerede i Aubert og medarbeideres tidlige arbeider om priskontroll og om hushjelploven (Aubert, 1950; Aubert, Eckhoff & Sveri, 1952).

I et tilbakeblikk ved 25-årsjubileet trakk Stein Rokkan (1975) frem to til inspirasjonskilder ved grunnleggelsen av instituttet: Institut für Sozialforschung, som flyttet fra Frankfurt til USA etter den nazistiske maktovertakelsen, og Institute for Social Research ved University of Michigan. Det ene med en radikal og teoretisk profil, det andre med ekspertise innen surveyforskning. Begge har gjort seg gjeldende og har skapt fruktbare spenninger i instituttets historie.

Sentrale temaer for Institutt for samfunnsforskning ble fastlagt allerede i de opprinnelige vedtektene: instituttet skal «[d]rive forskning vedrørende samfunnsmessige problemstillinger innenfor industri og arbeidsliv, samfunnsliv og politikk». Formuleringen tegner en lang linje som fortsatt ligger fast. Forskingen om arbeidsliv ble i begynnelsen ivaretatt av Harriet Holter og deretter Sverre Lysgaard. Erik Grønseth var tidlig ute med forskning om familie og kjønnsroller; senere trakk Holter også inn kjønnsperspektiver i forskningen om arbeid. Politikk og valg som tema ble initiert av Stein Rokkan. Instituttets tidlige fase var også preget av andre temaer, som filosofi, psykologi og juss, men disse tre har vært ivaretatt nokså uavbrutt fra de første årene.

Når lange linjer blir trukket, går de ofte fra etablering over blomstring til krise, som, hvis den blir truende, kan lede til nedgang eller også til konsolidering. I den følgende fremstillingen blir dette mønsteret tydelig og konkretisert i fem nokså tydelige faser, der konsolidering står som en konklusjon, i hvert fall slik det ser ut ved 70-årsjubileet.

Gründerperioden

For å starte et forskningsinstitutt må mange og sammensatte betingelser være oppfylt. Organisasjonen må begrunnes i en overordnet oppgave. Kjerneaktiviteten må hvile på en kritisk masse av faglige entusiaster. Samtidig må forskerne fungere innenfor et bredere miljø av faglige relasjoner. Men forskningskompetanse er ikke nok; en velfungerende organisasjon må bygges for å drifte virksomheten. Og, ikke minst, kreves det penger: egenkapital eller regelmessige tilskudd. At alle disse betingelsene er oppfylt på én gang, hører til sjeldenhetene. Merkelig nok var alle til stede da Institutt for samfunnsforskning ble grunnlagt 9. februar 1950.

Begrunnelsen lå i den nære etterkrigstiden, i ambisjonen om å bidra til radikal fornyelse av samfunnet, basert på demokrati, deltakelse og rasjonell diskusjon. Forhistorien lå i motstandsarbeidet under krigen, der både Vilhelm Aubert og Arne Næss var medlemmer av etterretningsorganisasjonen XU, senere skildret av Aubert (1969a) i hans essay om den hemmelige organisasjon. Parallelt dannet det seg faglige studiegrupper rundt Næss med en del av de samme medlemmene (Thue 1997, s. 119–129). Etter krigen markerte gruppen seg i varierende grad som venstreorientert; opptatt av årsakene til nazismen, skeptisk til militarisme og utviklingen av den kalde krigen. Ett uttrykk var debattboken *Tenk en gang til* (Haaland & Ofstad, red., 1952). Aubert var en av grunnleggerne av ukeavisen *Orientering* i 1950, i en periode også redaktør.

Faglig og profesjonelt måtte de kommende samfunnsforskerne bygge sin kompetanse fra grunnen. Entusiasmen for forskning og rasjonell politisk diskusjon kunne utvikles gjennom omfattende muligheter for gjesteopphold ved amerikanske universiteter i slutten av 1940-årene, delvis finansiert av Fulbright-stipend og amerikanske stiftelser. Lengre opphold for flere forskere ved Columbia, UC Berkeley og andre fremtredende universiteter i

siste halvdel av 1940-årene ga impulser og samtidig innpass i større internasjonale forskningsmiljøer.

Økonomisk og organisatorisk infrastruktur kom fra familien Rinde: industrialisten Sigurd Rinde og hans sønn Erik Rinde (Lindblad, 2010, s. 37–41). Sigurd Rinde startet sin karriere i bankvesenet og ble eier av en rekke bedrifter med tyngdepunkt i treindustrien. Frem til sin død i 1972 donerte Rinde meget store beløp til instituttet. De fungerte som en grunnbevilgning, som instituttets drift var avhengig av. Som Aubert (1972) peker på, «ble det [ved instituttet] i alle år hevdet synspunkter, og arbeidet for saker, som ikke kan ha vært i tråd med Sigurd Rindes samfunnssyn og hans personlige meninger». Rindes motiv for pengestøtte var først og fremst at han, slik Arild Stubhaug formulerer det, så «behovet for et forskningsinstitutt som kunne løse konkrete samfunnsproblemer og sette dagsorden for politisk-ideologisk debatt» (2019, s. 479).

Erik Rinde var jurist; han kom inn kretsen rundt Næss rett etter krigen. Rinde hadde studieopphold ved LSE og etter hvert ved Columbia og ble en drivende kraft i opprettelsen av instituttet. Fra begynnelsen og i vel to tiår ble han ISFs organisatoriske leder (Aubert, 1969b). I de første årene trakk han Stein Rokkan inn som en slags assistent eller medarbeider – Rokkan var noe så sjeldent som en begavet forsker og samtidig en kraftfull organisator, noe som satte sitt preg på hele hans akademiske liv (Stubhaug, 2019). Ut over sine oppgaver i Norge ble Rinde også den første sekretær i den internasjonale sosiologforeningen, frem til 1953.

Her er det viktig å se den strategiske situasjonen i forhold til Universitetet i Oslo, den gangen landets eneste universitet. Statsvitenskap fikk ikke et eget institutt før i 1957. Universitetet opprettet et eget institutt for sosiologi i 1950 innenfor det historisk-filosofiske fakultet. I de første årene besto Instituttet for sosiologi av en professor og en håndfull studenter. Få måneder etter stiftelsen etablerte Institutt for samfunnsforskning seg i kontorlokaler i Arbins gate 4, et steinkast fra Instituttet for sosiologi, som holdt til i Løkkeveien. Selv om det var et nært samkvem mellom de to instituttene, var så godt som ingen av de betingelsene som måtte oppfylles for å skape et dynamisk miljø for samfunnsforskning, til stede ved Universitetet i Oslo. Men etter eksamen kunne flere av studentene ta veien til Arbins gate som forskere.

Dette ga Institutt for samfunnsforskning en enestående posisjon. Det første tiåret ble en eksplosiv periode. Tverrfagligheten ble et kjennemerke: sosialpsykologi, sosiologi, statsvitenskap, filosofi og juss var i dialog. En strøm av amerikanske samfunnsforskere kom på kortere eller lengre gjestebesøk (Lindblad, 2010, s. 89). Det hadde ikke vært mulig uten omfattende midler fra amerikanske stiftelser. En stor del av forskningen ble finansiert av det nyopprettede Norges almenvitenskapelige forskningsråd (NAVF), som også ga en generell grunnbevilgning i tillegg til Rindes donasjoner sammen med andre private midler fra innenlandske og utenlandske kilder. Bevilgningene var nok knappe, men nokså generøse etter datidens målestokk og mindre styrt av formelle regler enn det som kjennetegnet dagens bevilgninger fra Forskningsrådet.

Instituttet var i denne fasen preget av læring gjennom prøving og feiling. Noen prosjekter ga snarlig resultater, andre ble mindre synlige; noen la grunnen for langsiktige satsinger, andre løp ut i sanden. Ett satsingsområde for instituttet var å forstå nazismen, dens psykiske og samfunnsmessige røtter. Det ble konkretisert i det såkalte Nasjonalismeprosjektet (Bay, Ofstad, Tønnesen & Gullvåg, 1950–53), der psykologene David Kretch og Else Frenkel-Brunswick fra Berkeley-universitetet hadde en nøkkelrolle. Frenkel-Brunswick var en fremtredende deltaker i prosjektet om *The Authoritarian Personality* ledet av Theodor Adorno (1950), som hadde mange fellestrekk med ISFs prosjekt. Nasjonalismeprosjektet viste seg å

være empirisk og begrepsmessig krevende²; og etter få år ble forskergruppen oppløst. Noen funn ble publisert først mange år senere, i en større artikkel om sammenhenger mellom aggressive personlighetstrekk og maktorientert nasjonalisme (Ofstad, 1966) – funn som tross metodiske svakheter fortsatt har interesse. Prosjektet ble imidlertid en opptakt til den senere utviklingen av fredsforskning, som hadde ISF som sitt arnested (Forr, 2009; Lindblad, 2010, s. 96–108).

En annen gjesteforsker med forbindelse til Nasjonalismeprosjektet var Daniel Katz fra University of Michigan. Han skulle få en mer sentral posisjon i opptakten til valgprosjektet. Stein Rokkan, som opprinnelig var idéhistoriker, utviklet seg snart i retning av empirisk politisk forskning. Samtidig bygde han et omfattende internasjonalt kontaktnett. Det ga støtet til omfattende komparative studier – i samspill med instituttets valgforskningsprosjektet med norske data. Den første større empiriske undersøkelsen av velgeradferd i Norge ble gjennomført av Rokkan og Henry Valen ved stortingsvalget i 1957 med data både fra en nasjonal spørreundersøkelse og en lokal studie i Rogaland. Den skulle bli starten på et enestående forskningsprosjekt over mer enn 60 år. Men det drøydde med en samlende rapportering; Rokkans hyperaktive virksomhet som forsker og organisator kom i veien for en planlagt bok fra den første undersøkelsen (Stubhaug, 2019, s. 166–167; Aardal, 2017).

Et særtrekk ved instituttets tidlige forskning om arbeidslivet var søkelys på industri og på ansattes opplevelse av deltakelse og medvirkning i arbeidet – helt fra Harriet Holters undersøkelse av arbeideres holdninger til arbeidet (Gullvåg [Holter], 1955), som ble en forløper for Sverre Lysgaards studie av *Arbeiderkollektivet* (1961). Lysgaards arbeid ble banebrytende for forståelsen av samspill mellom ansatte i industrien og dannet en kontrast til tilsvarende studier i USA. I samme retning viste en pionerundersøkelse av muligheter for bedriftsdemokrati i norsk arbeidsliv (French, Israel & Ås, 1957).³

Forskning om familie og kjønnsroller viste tidlig interesse for fars- og morsrollen. Farsrollen ble studert fra to vinkler; omfattende studier av sjømannsfamilier undersøkte virkninger av at faren hadde et langsiktig fravær (Tiller, 1958), mens andre studier tvert om fokuserte på dysfunksjonelle sider ved den mannlige forsørgernormen og en autoritær utforming av farsrollen (Grønseth, 1966).⁴ Harriet Holters studier av arbeidslivet dreide mer og mer over mot kvinners arbeid, tidlig markert i samleverket *Kvinnors liv och arbete* (Dahlström, red., 1962).⁵

Ut over disse brede satsingene ble det i den tidligste perioden arbeidet frem en rekke mer enkeltstående bidrag; flere har en naturlig plass i samfunnsvitenskapenes kanon. Vilhelm Auberts *Straffens sosiale funksjon* (1954) var et oppgjør med teorien om straffens allmennpreventive virkning og viste fremover mot det som skulle bli en kritisk tradisjon i jussen. *Social Norms and Roles* (1954) av Ragnar Rommetveit var et teoretisk nybrottsarbeid som fikk betydelig virkning i organisasjonspsykologien. I *Gandhis politiske etikk* (1955) ga Arne Næss og Johan Galtung generelle argumenter for ikke-voldelige strategier, i tråd med instituttets antimilitaristiske orientering. Vilhelm Aubert og medarbeidere bidro med en stortilt studie av norske profesjoner helt tilbake til 1814, som ga et betydningsfullt bidrag til utviklingen av profesjonssosiologien i Norge (Aubert, Torgersen, Tangen, Lindbekk & Pollan, 1960; Lindbekk, 1967).

2. Thue (1997, s. 188–200) gir en prinsipiell kritikk av prosjektet, der han hevder at det var teoretiske inkonsistenser som ikke lot seg løse. De var også til stede i Berkeley-prosjektet, der en motsetning mellom empirisme og kritisk teori ikke ble overskredet.

3. Se også sammenfatning av perioden i Gulbrandsen og Torp (2000, s. 76–82).

4. Se også sammenfatning i Leira (2000, s. 127–130).

5. Holters bidrag ble senere oversatt og nyutgitt; Holter (1974).

Realisering og blomstring

I 1960 begynte en helt ny periode i ISFs historie. Instituttet flyttet fra Arbins gate inn i nybygget i Munthesgate 31, oppført av familien Rinde. Nybygget var tenkt som et første byggetrinn; det utgjør ca. 1/3 av bygningen som den nå er. På den romslige tomten sto det fortsatt en gammel trevilla, som også rommet en del av instituttets lokaler. Delingen mellom det nye og det gamle huset fikk til dels ideologiske overtoner;⁶ på folkemunne ble den gamle villaen kalt «Katanga» etter opprørsregionen som for en tid brøt ut av Republikken Kongo. I den gamle trevillaen fikk også Institutt for rettssosiologi lokaler etter at det ble etablert i 1961. Vilhelm Aubert ble professor ved dette instituttet samme år og hadde sitt kontor på loftet i villaen. Dette ga Aubert et dobbelt nærvær, med samtidig tilknytning til Institutt for samfunnsforskning og Universitetet i Oslo.

Etableringen i til Munthesgate ga instituttet en særegen identitet, til forskjell fra de nokså anonyme lokalene i Arbins gate. Selve bygningen var et signalbygg i karakteristisk moderne arkitektur, dominert av murstein både inne og ute, i formen inspirert av Frank Lloyd Wright. Den skulle markere hvordan samfunnsforskningen hadde sin plass i det moderne samfunnet. Flyttingen markerte samtidig en voldsom ekspansjon i ISFs virkeområde, ikke minst takket være Erik Rindes energi. Huset ved siden av, nummer 29, var en gammel murvilla med tårn. I tillegg til å gi kontorplass for en del av ISFs forskere (Korbøl, 2000) ble den ble tilholdssted for Psykoanalytisk institutt, der Rinde også var en av grunnleggerne (Lindblad, 2010, s. 109–111). Initiativ til en egen avdeling for fredsforskning var tatt et par år tidligere, men da det ikke var plass til virksomheten i Arbins gate, ble den i første omgang lagt til Polhøgda, i et samarbeid med den daværende Fridtjof Nansen-stiftelsen. Nå flyttet avdelingen for fredsforskning inn i Munthesgate 31 og ble der inntil den ble en selvstendig organisasjon som Institutt for fredsforskning (PRIO) i 1966 (Forr, 2009, kap. 1; Lindblad, 2010, s. 105–108).

Faglig sett ble 1960-årene en sterk blomstringsperiode. Initiativene fra 1950 og fremover bar frukt i form av doktoravhandlinger og andre arbeider som er blitt stående i den samfunnsvitenskapelige kanon.⁷ Mange er fremragende studier basert på observasjon i fengsler, psykiatriske sykehus, skip og lokalsamfunn, senere karakterisert som en norsk «Chicago-skole» (Thue, 2006, s. 415).

I *The Defences of the Weak* (1965) beskriver Thomas Mathiesen sosiale relasjoner og manglende fellesskap mellom fanger i Ila fengsel. Han peker på trekk ved organisasjonen som gjør at fangene ikke danner kollektiver, men snarere overtar normer og verdier fra sine voktere. Metodisk har denne studien fellestrekk med *Arbeiderkollektivet*, selv om det organisatoriske resultatet var forskjellig. Yngvar Løchen viser i *Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus* (1965) det motsetningsfulle i forsøkene på å skape en «moderne» psykiatri innenfor en tradisjonell institusjonell ramme, i dette tilfellet Dikemark sykehus. Vilhelm Aubert samlet mange av sine sosiologiske artikler og reflekterende essays i *The Hidden Society* (1965), der han særlig pekte på uuttalte og usynlige sider av samfunnslivet som er blitt lite behandlet i sosiologien, som søvn, kjærlighet eller hemmelige organisasjoner. Auberts lærebok *Sosiologi* (1964) ble den første i sitt slag og dominerte grunnutdannelsen i over et tiår. Parallelt videreutviklet Harriet Holter sitt arbeid om kjønn og arbeid i studier av kvinnelige ansatte så vel som av husmødres sosiale situasjon; dette munnet ut i pionerverket *Sex Roles and Social Structure* (1970). Egil Fivelsdal (1964) utvidet arbeidsforskningen fra industribe-

6. For et øyeblikksbilde av den tidlige fasen i Munthesgate 31, se Lie (2000 [1963]). Kulturforskjellene blir utdypet i Korbøl, (2000, s. 175); Torgersen (2000); Mathiesen, (2001); Lindblad, 2010, s. 117–123.

7. Hva som inngår i kanon, er en evig diskusjon. Da 25 arbeider ble valgt ut til den sosiologiske kanon i 2011, var åtte av dem fra Institutt for samfunnsforskning: Aubert (1954, 1964); Aubert mfl. (1960); Holter (1970); Lysgaard (1961); Løchen (1965); Mathiesen (1965); Østerberg (1966).

driften til funksjonærgruppene og til fagbevegelsen. Henry Valen ga den første større dokumentasjon fra valgundersøkelsen i 1957, først og fremst den delen som var basert på data fra Stavanger-området, og utvidet den til en omfattende studie av norske politiske partier, i samarbeid med Daniel Katz, i *Political Parties in Norway* (1964).

En viktig del av ekspansjonen var også etableringen av *Tidsskrift for samfunnsforskning* (*TfS*) i 1960, opprinnelig med Vilhelm Aubert som redaktør (Thue, 2020). Det ble en viktig publiseringskanal for ISFs forskere, men inkluderte et større utvalg av forfattere og opparbeidet en bred leserkrets i samfunnet. Lenge var *TfS* Norges eneste ikke-økonomiske samfunnsvitenskapelige tidsskrift og ble på sitt felt det mest betydningsfulle i flere tiår fremover.

Akademiske debatter foregikk også i andre fora. En av dem handlet om det som den gang ble kalt «mykdatasosiologi», og hadde sitt utspring i en mye sitert artikkel av svenske Hans Zetterberg (1966) om tradisjoner og muligheter i nordisk sosiologi. Der fremhevet han Institutt for samfunnsforskning som et eksempel for sosiologien i andre nordiske land, samtidig som Auberts *The Hidden Society* (1965) ble kritisert for dens «fenomenologiske» beskrivelser av sosiale strukturer «ved hjelp av deres ‘motstykker’ i tenkningens og persepsjonens indre verden» (Aubert, 1969a, s. 7). Dette sto i motsetning til sosiologien i Sverige, som var dominert av harde data og nomotetisk-deduktiv metode. Nå var Zetterberg metodepluralist og positiv til mykdatasosiologi, men han mente at Auberts vitenskapsteoretiske begrunnelse hadde for svak bærekraft. Debatten som fulgte, skjedde mellom svenske forskere (Asplund, 1966; Götlind, 1966; Eriksson, 1977) og hadde som mål å presisere forholdet mellom harde og myke metoder. Her kunne mange av de kvalitative case-studiene fra Institutt for samfunnsforskning vært trukket inn, men det skjedde ikke. Debatten ga imidlertid Aubert en anledning til å «klargjøre sin holdning til en del grunnlagsproblemer» i den norske utgaven av *Det skjulte samfunn* (1969a). Han pekte på at den problemorienterte empirismen forutsatte både harde og myke data og metoder, men grunnlagsproblemet ble ikke løftet opp.

Debatten om mykdatasosiologi ble en klangbunn for parallelle og senere debatter om positivismen i norsk samfunnsvitenskap. Her inntok Aubert etter hvert en tilbaketrasket rolle, mens flere av instituttets forskere leverte filosofisk orienterte bidrag til samfunnsforskningens grunnlagsproblemer; Dag Østerberg med *Forståelsesformer* (1966) og Sigurd Skirbekk med *Den samfunnsvitenskapelige tenkemåte* (1968). Thomas Mathiesens særegne bidrag om *Det uferdige* (1971) tok en annen vei med eksplisitt politisering som pekte mot aksjonsforskning. Positivismedebatten i norsk samfunnsvitenskap ble senere sammenfattet av Rune Slagstad i *Positivism, dialektikk, materialisme* (1976) og av Lars Mjøset med *Kontroverser i norsk sosiologi* (1991).

Positivismedebatten ble til dels høyrøstet. Mer lydstyrke ble det likevel i noen av debatene om de nye samfunnsvitenskapene som utspant seg i offentligheten. Særlig to temaer vakte oppsikt. I boken *Likhet og rett* (1964), en av de første utgivelsene på det nystartede Pax forlag, og i tidligere artikler hevdet Vilhelm Aubert at dommeres sosiale stilling kunne påvirke dommene de felte, slik at mennesker fra lavere sosiale lag ble idømt relativt strengere straff enn det som var tilfellet for de mer velhavende. Dette var påstander som vakte oppsikt og voldsom kritikk (Lindblad, 2010, s. 140–141). I forlengelsen bør det også nevnes en debatt som Aubert (1967) utløste om velferdsstaten i dens tidlige fase, da Folketrygdloven var i ferd med å bli iverksatt. Aubert gikk mot strømmen og hevdet at ideologien om velferdsstaten har en tendens til å skygge over det faktum at den langt fra virker så utjevne som det var populært å tro.⁸

8. Mange av innleggene i debatten er samlet i Lingås (1970).

Debatt av en annen karakter vakte Erik Grønseth med sine synspunkter på ungdom og seksualitet. I en rekke artikler, senere samlet i boken *Familie, seksualitet og samfunn* (1966), gikk han til angrep på familiens patriarkalske struktur og forsvarte ungdommens rett til å ha et seksualliv. Da han i et innslag på NRK i 1963 foreslo at skoleungdom skulle få preventjonsveiledning, lot ikke reaksjonene vente på seg. En forarget underskriftskampanje samlet 129 000 underskrifter (Grønseth, 1977, s. 277).

Den organisatoriske ekspansjonen rundt instituttet i begynnelsen av 1960-årene fikk et motstykke i utvidelsene i universitetssektoren, som skjøt fart mot slutten av tiåret. Et voksende antall stillinger måtte besettes. Ikke minst forskere som hadde fått sine grunnleggende erfaringer ved Institutt for samfunnsforskning, ble attraktive for de nye stillingene. Allerede i 1963 pekte Erik Rinde på at i «de 13 år som instituttet har eksistert har det «produsert» åtte dosenter og professorer» (Lie, 2000 [1963], s. 56). Forskerne i Nasjonalismeprojektet var tidlig ute. Stein Rokkan meldte overgang til Christian Michelsens institutt i Bergen i 1957. En stor pulje kom i bevegelse frem mot 1970. Noen kom direkte fra Institutt for samfunnsforskning, andre via kortere posisjoner før de endte opp i ledende stillinger ved et av universitetene. Til Universitetet i Oslo gikk Sverre Lysgaard og Erik Grønseth til sosiologi, Henry Valen til statsvitenskap, Thomas Mathiesen til retts sosiologi og Harriet Holter til psykologi. Jan Smedslund flyttet til Universitet i Bergen. Dit kom også Bjørn Christiansen, som med et usedvanlig organisasjonstalant ble grunnlegger av Psykologisk Fakultet ved Universitetet i Bergen. Tore Lindbekk ble den første professor i sosiologi i Trondheim, mens Yngvar Løchen hadde en sentral rolle i opprettelsen av Universitetet i Tromsø. Flere av de som flyttet, beholdt likevel en tilknytning til instituttet. Thomas Mathiesen beholdt kontoret i Katanga, Harriet Holter fungerte en tid som forskningsleder, og ikke minst Henry Valen hadde i resten av sitt liv en nøkkelstilling i valgforskningen.

Summen av disse og andre overganger til universitetene hadde som utilsiktet følge at tverrfagligheten ved instituttet ble innsnevret. Det begynte allerede midt på 1950-tallet med filosofene som hadde vært drivkraften i Nasjonalismeprojektet. Jan Smedslunds overgang til Bergen markerer slutten for psykologi som eget felt ved Institutt for samfunnsforskning (Lindblad, 2010, s. 108). Jussen fikk også en mindre plass, selv om Vilhelm Aubert fortsatte å skrive om rett og samfunn. Veksten i universitetene, som ga større institutter der, økte presset på å holde på disiplinene som organiserende prinsipp. Sosiologi og statsvitenskap ble de dominerende fagene ved ISF i mange år.

Overgang, krise og krisehåndtering

Overgangen fra 1960- til 1970-årene munnet ut i en ny og krevende periode i instituttets liv. Slike overgangsperioder varer gjerne i noen år; de begynner forsiktig og kommer fullt til uttrykk etter at det har gått en tid. Mange av de yngre forskerne fulgte etter hvert samme vei som de mer etablerte til universitetene. Dette skjedde parallelt med en markant dreining i de politiske omgivelsene; studentopprør, marxisme, feminisme og antipositivisme fikk høylytte stemmer i samfunnsvitenskapene. Aud Korbøl (2000) gir et levende bilde av dette skiftet. For Institutt for samfunnsforskning ble virkningene kraftig forsterket av en avgrenset, men grunnleggende viktig begivenhet, nemlig Sigurd Rindes død i 1972. Vilhelm Auberts (1972) nekrolog over Sigurd Rinde gir et spesielt vitnesbyrd. Rindes bortgang skapte en helt ny situasjon i det minste på to fronter. Grunnlaget for Rinde-familiens donasjoner til ISF falt bort. Og kort tid etter trådte Erik Rinde tilbake som instituttets direktør etter mer enn 20 års funksjonstid.

Situasjonen var kritisk. Den ble forverret av at NAVF endret formen på sine bevilgninger og trakk tilbake grunnbevilgningen de tidligere hadde gitt. Willy Martinussen overtok den vanskelige oppgaven som instituttleder i tre år til også han meldte overgang til Universitetet i Trondheim, som det den gang het. Internt gikk bølgene høyt i debatter om instituttets styringsform og fremtidsutsikter.

Innledningsvis ble det påpekt fem elementer som er nødvendige for at et institutt kan etableres: en grunnleggende oppgave, en entusiastisk og innsiktsfull stab, brede faglige kontakter, effektiv organisering og kapital eller regelmessig tilførsel av penger. For å komme ut av en krisesituasjon på sikt må de samme elementene være til stede. Å få dem på plass i et nytt regime kunne ikke skje uten langsiktig tenkning.

Her gir det mening å se på organisasjon og økonomi først. Ved midten av 1970-årene var det to personer som tok hovedansvar for å bevare og drive instituttet videre: Vilhelm Aubert som styreleder og Ted Hanisch som instituttleder fra 1976 (Hanisch, 2000). Den overordnede begrunnelsen lå fast. «Det fjernere mål? Hensikten med å drive samfunnsforskning?» spurte Aubert få år senere. Og han svarte: «Helt enkelt sagt er det å bidra til å skape, opprettholde og forsvare rasjonalitet og fornuft i tenkningen om samfunnsforhold, om det som foregår mellom mennesker, grupper og nasjoner» (Aubert, 1980, s. 202).

Den praktiske oppgaven var tosidig: å sikre et minimum av stabilitet, finansiell og annen, for instituttets drift og å bygge staben på nytt grunnlag etter de mange som hadde gått til universitetene. Begge oppgaver var krevende, men på ett vis var den første mest omfattende. For å erstatte donasjonene fra familien Rinde og grunnbevilgningen fra NAVF ble det satt i gang en prosess for å få en fast grunnbevilgning over statsbudsjettet. Her hadde instituttet fordel av sitt meget gode rykte sammen med en generell tillit til Aubert som sentral skikkelse i samfunnsvitenskapene. Denne strategien lyktes faktisk; det var i en tid da åpningene for å komme inn på statsbudsjettet var større enn nå. Det var heller ingen ulempe at statssekretær Ingrid Eide i Kirke- og undervisningsdepartementet tidligere hadde vært medarbeider ved ISF og ved PRIO (Aubert, 1980, s. 201).

En annen strategi for å stabilisere instituttet var knyttet til bygget i Munthesgate 31 og villaen på samme tomt med adresse Fuglehauggata 6. De var som nevnt eid av familien Rinde. Nå satte ISF i gang med å planlegge og gjennomføre et Bygetrinn II. Det er vanskelig helt å forstå hvor dristig denne planen var. Bygetrinn II var vesentlig større enn bygningen som sto der fra før. Den gamle trevillaen måtte rives; dermed måtte Institutt for rettssoziologi flytte ut, noe som førte til betydelige protester (Hanisch, 2000). ISF sto som byggherre, men hadde så godt som ingen kapital. Mangelen på kapital ble kompensert ved et dobbelt grep. Det ene var at bygget også skulle gi plass for INAS, Institutt for sosialforskning, ledet av Nathalie Rogoff Ramsøy. INAS var statlig eid og levde for trangt på Blindern. Nybygget ga mer plass til ISF samtidig som samlokaliseringen med INAS ble et viktig tilskudd til instituttets stabilitet. En god del kontorer ble også leid ut til NAVF for en periode. Det andre grepet var at samlokaliseringen med INAS og NAVF ga en mulighet for at nybygget kunne overtas av Statsbygg etter at det var ferdig. Dermed fikk mangelen på kapital en løsning. Fellesskapet med INAS ble forsterket gjennom opprettelsen av ISAF, en felles driftsavdeling for de to instituttene. Det var en uvanlig konstruksjon, som omfattet bibliotek, datatjenester og driften av selve huset, men var eid av departementet (Lindblad, 2010, s. 198–200). I 1980 ble det nye bygget tatt i bruk. Resultatet ble at et stort samfunnsvitenskapelig miljø ble etablert i Munthesgate i en moderne og meget funksjonell bygning. Det ga også ga økte muligheter for å arrangere møter, konferanser og seminarer rettet mot utenverdenen. I begge henseender bidro huset til å forsterke instituttets identitet.

Bygge en ny stab av forskere

Den andre hovedoppgaven var å bygge opp en stab av nye rekrutter nesten fra grunnen. I et tilbakeblikk bemerker Ted Hanisch at «vi slet med ... rekrutteringsgrunnlaget. Det var til dels svakt, samtidig som vår egen akademiske status var lav og forbindelsen med grunnforskningen ved Universitetet i Oslo var begrenset til Vilhelm Aubert som riktignok hele tiden produserte, og til Henry Valen, som klokkelig holdt fast ved sitt valgforskningsprogram» (Hanisch, 2000, s. 70). Oppgaven var å videreutvikle den faglige profilen slik at den reflekterte den nye situasjonen, samtidig som den bygget på instituttets tradisjoner. At *Tidsskrift for samfunnsforskning* fortsatt var i god gjenge, virket også som en stabiliserende faktor.

Ted Hanisch tok et energisk initiativ for å styrke ISFs forskning om arbeidsliv ved å gjøre en dreining inn mot arbeidsmarkedsforskning – i tråd med hans bok *Hele folket i arbeid* (1977). Antologien *Marked for arbeid* (Hanisch, Halvorsen & Strømsheim, red., 1980) introduserte og analyserte segmenterte arbeidsmarkeder og la grunnlaget for en sosiologisk arbeidsmarkedsanalyse. Teoretisk la det grunnen for en stor del av arbeidslivsforskningen ved ISF i lang tid fremover. Andre rekrutter var Marit Hoel og Bjørn Hvinden, som videreførte arven etter Sverre Lysgaard. Jeg selv kom inn med et NAVF-stipend på makt og demokrati i små arbeidsorganisasjoner.

Innenfor arbeidsforskningen ble det knyttet kontakt med internasjonale forskere, den fremste av dem John Goldthorpe, gjennom flere konferanser i Oslo. De langsiktige virkningene ble imidlertid beskjedne. Forskningen om arbeidslivet fikk en viktig impuls ved etableringen av et eget tidsskrift, *Søkelys på arbeidsmarkedet*, fra 1984. Tidsskriftet styrket arbeidsforskningen som felles prosjekt på huset samtidig som det trakk inn bidragsytere fra andre miljøer. Det ble en viktig kanal for instituttets arbeidsforskere overfor andre forskningsmiljøer, overfor departementer og direktorater og overfor det allmenne interesserte publikum.

Valgforskningen kom inn i et nytt spor med den syntetiserende boken til Henry Valen og Willy Martinussen, *Velgere og politiske frontlinjer* (1972). Dette ble den første sammenfattende fremstillingen av funnene i de nasjonale valgundersøkelsene, denne gangen fra valgene i 1957, 1965 og 1969. Boken ble opptakten til de regelmessige analysene av stortingsvalgene som har pågått siden. Denne kontinuiteten ble mulig ved at Bernt Aardal ble ansatt som vit.ass. og senere forsker på prosjektet. Valens store syntese ble *Valg og politikk* (1981). Data fra valgforskningen lå også til grunn for Willy Martinussens *Fjerndemokratiet* (1973), et banebrytende arbeid om politisk fremmedgjøring, som skapte debatt og fikk et energisk motsvar (Lafferty, 1981; se diskusjon i Fimreite & Ivarsflaten, 2020). To frittstående, men fremragende statsvitenskapelige arbeider fra denne perioden kan også ses som bidrag til Norges politiske historie. William Laffertys *Economic Development and the Response of Labor in Scandinavia* (1971) sammenligner styrken i radikalisme i arbeiderbevegelsen i Skandinavia. Øyvind Østeruds *Samfunnsplanlegging og politisk system* (1972) setter planleggingsideologi generelt, også i norsk etterkrigstid, inn en systematisk sammenheng.

Med fremveksten av nyfeminismen ble den tidligere kjønnsrolleforskningen omdannet til eller avløst av kvinneforskning. Rollebegrepet ble forlatt og erstattet av feministisk kritikk av kjønnsrelasjonene.⁹ En første gruppe for kvinneforskning ved ISF ble kortvarig; medlemmene gikk snart hver til sitt, bort fra instituttet (Leira, 2000, s. 133). Nye krefter ble rekruttert, og de satte et tidlig avtrykk med antologien *I kvinners bilde* (Berg, Berge, Kalleberg & Leira, red., 1977). Tre av de fire redaktørene, Anne Marie Berg, Annemor Kalleberg og Arnlaug Leira, kom til instituttet omtrent samtidig og skulle gi vektige bidrag til ISFs

9. Leira (1981; 2000, s. 131–134); Ellingsæter (2000, s. 150–153).

kvinneforskning i de følgende årene. I et syntetiserende avslutningskapittel trakk Harriet Holter lange linjer i forskningsfeltet og viste koblingene til tradisjonen. 1970-årene betydde også en reorientering for Holter fra kjønn og arbeid over mot familiesosiologi. Sammen med yngre forskere ved ISF ledet hun et prosjekt som ble til boken *Familien i klassesamfunnet* (Holter, Ve Henriksen, Gjertsen & Hjort, 1975).

I tillegg til at etablerte forskningsfelter ble fornyet, er det verd å peke på to områder som på kort sikt ble blindgater, men senere ble løftet inn og fikk langsiktig betydning på instituttet. Det ene var forskning om innvandring. Aud Korbøl (2000) har gitt en fyldig beskrivelse av forskningen om den tidlige arbeidsinnvandringen fra Pakistan til Norge i første halvdel av 1970-årene. Forskningsbidraget hennes ble først publisert flere tiår senere (Korbøl & Midtbøen, 2018). Forskning om sosiale eliter er det andre feltet. En stor surveyundersøkelse blant norske elitemedlemmer ble gjennomført rett før 1970 og ble sammenfattet i boken *Elite Structure and Ideology* (Field, Higley & Grøholt, 1976).

Å innfri ambisjonene om å bygge opp staben gjorde det nødvendig å styrke forskningsledelsen. Nå hadde ISF en tradisjon for å ha forskningsledere, og disse gjorde et godt arbeid på sine premisser. Tidlig i 1980-årene ble det imidlertid gjort en energisk ny satsing ved at Jon Elster og Helga Hernes ble hentet utenfra som forskningsledere. Begge hadde brede internasjonale kontakter, og begge hadde spesielle forutsetninger for å bidra til å heve det akademiske nivået i staben. Elster hadde omfattende erfaring fra franske og amerikanske universiteter og kunne allerede vise til et stort forfatterskap, som strakte seg fra Hegel til teori om rasjonelle valg. Hernes hadde en sentral stilling i det norske forskningspolitiske systemet, og hun var redaktør av den store bokserien *Kvinnens levekår og livsløp* (1982–1987). I serien inngikk også Hernes' egen bok *Staten – kvinner ingen adgang?* (1982), som ble et viktig bidrag til norsk likestillingspolitikk. Som forskningsledere ga Jon Elster og Helga Hernes et kraftig løft til forskerstaben, som slo ut i en omfattende heving av kompetansen i tiåret som fulgte.

Nye organisasjonsformer og faglige resultater

Å bygge staben på nytt var selvfølgelig en faglig oppgave, men må også ses i sammenheng med endringer i finansiering av forskning. For et uavhengig forskningsinstitutt er finansiering og forskning to sider av samme sak. Frem til slutten av 1960-årene hadde en stor del av instituttets forskning vært finansiert ved ikke så veldig formaliserte bevilgninger fra NAVF og andre kilder. Harriet Holter og Ulf Torgersen nevnes ofte som eksempler på forskerkarrierer som i mer enn et tiår var finansiert med forskjellige former for stipend og løse prosjektmidler. Men disse tidene kom til en ende. Stipend fra NAVF ble fortsatt en viktig finansieringskilde for en del av instituttets forskere, men grensen var tre års varighet. Samtidig hadde forskjellige departementer i økende grad basert seg på bestilling av samfunnsforskning. For ISF ble Kommunal- og arbeidsdepartementet en viktig finansieringskilde. Parallelt ble det innenfor NAVF opprettet et eget råd, Rådet for forskning for samfunnsplanlegging (RFSP) fra 1978, senere videreutviklet til NORAS som et eget forskningsråd (1987 til 1992). Forskningspolitikken ble mer styrende, og dermed økte utfordringene og til dels dilemmaene ved å være problemorientert og samtidig drive uavhengig forskning i tråd med ISFs ambisjoner.

De faglige initiativene ble forsterket av organisatoriske endringer knyttet til forskernes ansettelsesforhold. Det trenger en kort forklaring. Frem til 1986 var det tre former for tilknytning til ISF. Administrasjonen hadde et vanlig ansettelsesforhold. En del faglig personell var kortsiktig knyttet til instituttet som prosjektassistenter eller som en slags gjester finansiert med egne midler. Disse var «gjester» i forskjellige versjoner. En tredje gruppe

hadde status som instituttets «medlemmer» (Lindblad, 2010, s. 131 gir et tilbakeblikk). Statusen som medlem ble tildelt etter søknad. Den innebar ikke et regulært ansettelsesforhold, men at instituttets ledelse påtok seg et visst – mest uformelt – ansvar for å bidra til prosjektakkvisisjon og finansiering gjennom å inkludere dem i søknadsprosesser. Medlemmene deltok på de sentrale instituttmøtene, uten at det ga formell beslutningsrett. Det ble etter hvert klart at dette systemet i lengden ikke kunne fungere dersom en skulle rekruttere og holde på talentfulle forskere. En ny dristig reform ble gjennomført. Etter en silingsprosess ble forskere med status som medlemmer tilbudt fast stilling med virkning fra 1986 (ISF, 1986, s. 5, 50). Med andre ord påtok instituttet seg arbeidsgiveransvar for forskerne.

Dette skjedde like før Ted Hanisch søkte permisjon fra stillingen som instituttleder. I tillegg til å være forskningsentreprenør var han aktiv i politikken. I 1986 ble Hanisch statssekretær for Gro Harlem Brundtland, noe som varte frem til stortingsvalget i 1989. Etterpå gikk ikke veien tilbake til ISF, men til stillingen som direktør for det nyopprettede klimaforskningsinstituttet CICERO. Da Ted Hanisch ble politiker på full tid, ble Helga Hernes og jeg innkalt til styreleder Vilhelm Aubert og anmodet om å ta over lederansvaret for instituttet. Arbeidsdelingen mellom oss ble slik at Hernes tok et mer overordnet faglig ansvar, mens jeg tok det administrative ansvaret og ble konstituert som instituttleder.

Det ble et møte med to presserende utfordringer som hang nært sammen: instituttets økonomi og opprettelsen av arbeidsgiveransvaret for forskerne, som var satt i verk like før jeg tiltrådte. Dersom ISF hadde vært en offentlig etat der midlene kommer i form av årlige bevilgninger, behøvde ikke de ansatte å bekymre seg for jobbene sine. Men situasjonen var den omvendte; så lenge instituttet ikke hadde egne midler, kunne det heller ikke garantere trygge jobber. Den eneste løsningen var å langsiktig bygge opp egenkapital ved å skape overskudd på driften som kunne overføres fra år til år. Dette kunne bare oppnås på betingelse av godkjennelse fra departementet, slik at de ikke ville kutte i grunnbevilgningen, selv om regnskapet viste overskudd. En tilleggsbetingelse var nitid kostnadskontroll.

Vi var en gruppe på tre som møtte opp til et uvanlig møte hos ekspedisjonssjefen i Kirke- og undervisningsdepartementet høsten 1986: Vilhelm Aubert, Eli Søgård og jeg selv. Vi stilte opp med hver vår erfaringsbakgrunn: Vilhelm kunne med sin autoritet representere instituttet overfor staten. Eli hadde ansvar for regnskapet og kunne med en spesiell, mild myndighet passe på utgiftene. Og jeg, med bakgrunn i arbeidskollektivet Pax forlag, hadde lært en del om budsjettering og erfart på kroppen hva det vil si å leve med underskudd hengende som et sverd over døren. Vi oppnådde at det prekære i situasjonen ble forstått i departementet; ekspedisjonssjefen ga et uformelt tilsagn om at driftsoverskudd kunne godtas.

Etter få år ble det klart at ISF var i ferd med å utvikle en økonomi som gjorde det mulig å stå på egne ben, også med forpliktelsene som arbeidsgiver. Grunnbevilgningen gikk ikke ned. Få år etterpå ble også valgforskningsprogrammet (for en tid) tatt inn i statsbudsjettet. Det skyldtes ikke minst Henry Valens usedvanlige utholdenhet i kombinasjon med hans store nettverk; mange tidligere studenter satt jo nå i nøkkelstillinger i statsforvaltningen.

En tryggere økonomi gjorde det også lettere for Institutt for samfunnsforskning å tenke langsiktig og ikke minst stå friere i rekruttering av nye forskere. Nye folk kunne hentes inn om de hadde noe finansiering, og kunne søke om nye midler i neste omgang. I 1987 ble seks nye forskere ansatt, året etter fire til (ISF, 1987, 1988). Det ga ikke bare vekst i forskerstaben, men bidro også til at tverrfagligheten ble styrket. En voksende gruppe økonomer ble bygd opp; Hege Torp og Erling Barth var de første, og flere fulgte. Antropologer kom senere til, likeså historikere, begge i mer ujevne puljer.

Å bygge faglig kompetanse på lang sikt forutsetter klare mål. I praksis ville det si doktorgrader. Forsterkningen av forskningsledelsen hadde dette som ett av sine siktemål. For å

forstå dette er det også her nødvendig å ta en liten omvei. Fra rundt 1970 hadde det utviklet seg en motvilje innen samfunnsfagene mot å ta doktorgrader. Den gangen var det bare én relevant doktorgrad, nemlig dr.philos. Å forberede seg for å ta denne graden var overlatt helt og fullt til den enkelte uten formalisert veiledning. I stipendiatmiljøene på den tiden oppsto en bastant motstand mot denne formen for doktorgrad, ikke fordi en var imot graden i seg selv, men ut fra et krav om at den skulle kobles til formalisert forskeropplæring. Inspirasjonen kom for en stor del fra erfaringer med forskningsopphold i USA og England, hvor det var en helt annen formalisering. Det kom så langt at en stor gruppe, de fleste av dem med tidligere eller daværende tilknytning til instituttet, undertegnet et opprop om at de ikke ville ta doktorgrad (Korbøl, 2000). Unntak var imidlertid PhD-grader i utlandet, som for Øyvind Østerud ved LSE og Knut Grøholt ved University of Texas, Austin.

Ti-femten år senere ble denne «doktorstreiken» opplevd som fortidig. Samtidig ble det arbeidet for å innføre nye doktorgrader ved universitetene, med krav til undervisning og veiledning. Instituttet var tidlig ute med å legge vekt på doktorgrader som målsetting for forskerne. I tillegg til at faglig kompetanse ble betraktet som en verdi i seg selv, var den fornyede ambisjonen om å kombinere grunnforskning og anvendt forskning én begrunnelse for vekten på doktorgrader, sterkere formalisering av kompetansekrav ved tildeling av forskningsmidler var en annen. I løpet av 1989 ble to doktorgrader avlagt ved ISF for første gang siden tidlig på 1970-tallet: Arnlaug Leira som Fil.dr. ved NORPLAN i Stockholm, jeg selv som dr.philos. ved UiO. I årene som fulgte, kom det et ras av doktorgrader ved instituttet, både etter gammel og ny ordning. I perioden 1990–1995 disputerte ti forskere, og fremdriften ble holdt oppe i mange år.

1988 var året da Vilhelm Aubert plutselig ble revet bort. I 40 år, helt fra planleggingsfasen på slutten av 1940-tallet, hadde han vært den samlende skikkelsen i instituttets liv, som faglig leder, inspirator og styreleder. Å fylle hans sko var umulig. Hva vi kunne, var å videreføre hans visjoner. Vilhelms faglige testamente ble boken *Continuities in Law and Society* (1989), som han akkurat rakk å fullføre før han døde. I 1991 etablerte ISF i samarbeid med Institutt for sosiologi den årlige Vilhelm Aubert Memorial Lecture, som er holdt hvert år siden. Åpningsforelesningen var ved Robert K. Merton, som Vilhelm studerte hos i slutten av 1940-årene, og som ble den sosiologen som antakelig inspirerte ham mest. På samme tid, i 1991, kunne instituttet kjøpe Byggetrinn I i Munthesgate 31 av familien Rinde, uten at det skapte problemer for den økonomiske situasjonen. Tross tapet sto instituttet på egne ben.

Konsolidering og videre utvikling av forskningsområder

Solid forskningsledelse og gradvis forsterkning av staben ga som resultat en langsiktig konsolidering av forskningen etter de turbulente 1970-årene. Et mulig perspektiv er å se hvordan de etablerte forskningsområdene ble konsolidert og videre utviklet, samtidig som nye vokste frem. For arbeidsforskningen og valgforskningen var det strukket en forholdsvis solid kjøl. De kunne føye nye perspektiver inn i de som allerede forelå. For kvinneforskningen var situasjonen litt annerledes. Den hadde nok sine kjerneområder, men i tillegg ble den integrert med de øvrige områdene. Kjønn og arbeid og kjønn og politikk ble viktige møtepunkter, noe som styrket de tverrfaglige innslagene.

Et grunntema i forskningen om arbeidslivet fra tidlig i 1980-årene¹⁰ og helt frem til i dag er forskning om lønnsdannelse. Ett langsiktig aspekt er nitide og langsiktige studier av

10. Gulbrandsen og Torp, (2000, s. 83–97) gir en fylldig oversikt over arbeidsforskningen ved ISF mellom 1980 og 2000.

lønnsoppgjørene, dynamikken i styrkeforhold mellom organisasjoner, det institusjonelle rammeverket, statens rolle i forhandlingsprosessene og endringer i fordelingsvirkninger over tid. Denne linjen ledet opp til Geir Høgsnes' doktoravhandling (1994) og hans monografi *Krone for krone* (1999). Samtidig var det den voksende gruppen av økonomer som satte det sterkeste preget på forskningen om arbeidsmarkedet. Fordeling av lønninger og av lønnsstrukturen i norsk arbeidsliv var tema for Erling Barths doktoravhandling *Pay differentials and bargaining institutions* (1993), fulgt opp av ulikheter mellom bedrifter (Barth, 1994) og mellom kvinner og menn (Barth & Mastekaasa, 1996), innenfor en kontekst av den sammenpressede lønnsstrukturen i den norske økonomien (Barth & Zweimüller, 1993, 1995). Lønn er langt fra den eneste effekten av arbeid og ikke alltid den viktigste. Andre virkninger kan også avleses av forholdene i ytterkanten av arbeidsmarkedet – for folk som arbeider deltid (Bjurstrøm, 1993), er permitterte, arbeider i vikarbyråer (Torp, Schøne & Olsen, 1998) eller er sykmeldte (Mastekaasa, 1993). Alle disse situasjonstypene er blitt kontinuerlig studert gjennom en stor mengde løpende prosjekter. Hver for seg krever de spesierte innsikter i sin egen rett, og til sammen bygger de opp til en mosaikk av praktiske utfordringer og problematiske fordelinger av goder og byrder.

Helhetlige bilder skapes også gjennom større satsinger, og det ble etter hvert mange av dem. Flere studier var rettet mot sammenligninger av arbeidsmarkedene i Norden med henblikk på utdanning (Røed, 1996) og arbeidsmarkedspolitik (Try, 1992). Omfattende datainnsamling i flere omganger gjorde det mulig å gjennomføre en rekke prosjekter om tiltagende fleksibilitet i arbeidslivet, både når det gjelder organisasjonsformer, ansettelsesrelasjoner og fordelingsmønstre (Torp & Skollerud, 1990; Olsen & Torp, 1998).

Valgforskningen forble lenge det mest stabile forskningsfeltet ved ISF. En grunn var den tydelige tradisjonen etablert av Rokkan og Valen ved slutten av 1950-årene og regelmessig innsamling av data i etterkant av hvert stortingsvalg fra 1965. Den viktigste grunnen til stabilitet var likevel at samarbeidet som utviklet seg mellom Henry Valen og Bernt Aardal, fikk rapporteringen på skinner. Det gjorde det mulig å legge frem analyser av hvert eneste stortingsvalg, i mange år med Aardal og Valen som sentrale forfattere.¹¹

Valgprosjektet dreide seg ikke bare om valg, men også om alt som fungerte som rammebetingelser for valgene: valgordninger, partienes nominasjoner, valgkamper, koalisjoner og listesamarbeid mellom partier (Narud, 1996), politisk kommunikasjon og politikeres image (Krogstad, 1999). En studie av miljøvern som politisk stridsspørsmål, som ble til Bernt Aardals doktoravhandling (1993), var en naturlig videreutvikling av prosjektet. Bildet ble komplett med arbeider om bevegelsene mot norsk medlemskap i EF fra 1961 til 1972 og i 1994 (Bjørklund, 1982; Jenssen & Valen, red., 1995). Det ledet også opp til en sammenfattende studie av folkeavstemninger i Norge (Bjørklund, 1999a).

Hvordan de politiske institusjonene fungerer, er et tredje aspekt. Hvor representativt er Stortinget i forhold til befolkningen? Her er det mange hensyn som skal kombineres. Yrkesmessig og geografisk representativitet har vært de tradisjonelle kriteriene (Matthews & Valen, 1999). Senere er den kjønnsmessige sammensetningen av parlamentene, i Norge og sammenlignet med andre land, blitt et meget synlig tema i kvinneforskningen, som i Hege Skjeies doktoravhandling (1992).

Nå handler ikke kvinneforskning eller kjønnsforskning om kjønn isolert, men primært om kjønnsrelasjoner i lys av sosiale institusjoner og organisasjoner. At kjønn har en nøkkelrolle i familierelasjoner, er jo uunngåelig, men det kan i moderne samfunn ikke skilles fra samspillet med velferdsstaten. Omsorg for barn i familien og utenfor familien har vært et

11. Valen og Aardal (2000, s. 109–110) gir en oversikt over rapporteringen from til 2000.

overordnet tema fra tidlig i 1980-årene, båret frem av mange (Wadel, Strømsheim, Leira, Kalleberg & Daatland, 1983), men med særlig tyngde av Arnlaug Leira. Det fremste bidraget er nok hennes doktoravhandling *Welfare State and Working Mothers* (1992).

En viktig sammenkjedning av kjønn og arbeidsliv ligger i betydningen av tid; det fikk en spesiell posisjon med den nye kvinnebevegelsen. Dilemmaer knyttet til arbeidstidsregimer, skjæring mellom arbeidstid og familietid, preferanser for og rettigheter knyttet til deltidsarbeid ble sentrale temaer over flere tiår. På mange måter kulminerte det i arbeidet av Anne Lise Ellingsæter (2001, 2009). En annen sammenkjedning ligger i betydningen av kjønn i ansettelse og arbeidsrelasjoner: på den ene siden innslag av kjønnsdiskriminering i ansettelse og senere opprykk for henholdsvis kvinner og menn, på den andre siden mulige normative begrunnelser for kvotering eller fortrinnsrett for kvinner ved seleksjon av personer til stillinger eller til-litsverv, hva enten det skjer i politikken eller arbeidslivet (Skjeie, 1993; Teigen, 1999, 2002).

Kvinner og politikk er et annet stort tema. Helga Hernes ga viktige bidrag med *Welfare State and Woman Power* (1987) og diskusjon av kjønn og statsborgerlige rettigheter (Hernes, 1988). Det viser videre til studier av likestillingspolitikk generelt, som har vært et gjennomgående tema i ISFs forskning. Til denne temagruppen hører også kvinner som velgere og kvinners posisjon i de politiske institusjonene (Skjeie, 1992). Kjønn og politikk må også ses i sammenheng med kvinners stilling i offentligheten. Har de «høydeskrekk»? Eller kanskje skyldes opplevelser av at kvinner generelt, og kvinnelige politikere spesielt, er tilbakeholdne, at de snarere blir holdt tilbake og overstyrt (Hagemann & Krogstad, red., 1994; Gomard & Krogstad, 2001).

To andre forskningsområder vokste frem og ble konsolidert over lang tid. Ett av dem hadde som utgangspunkt et ønske om å styrke det komparative elementet i instituttets forskning. Det fantes jo allerede komparative innslag i den pågående forskningen, som allerede antydte, men ambisjonen var å styrke det komparative elementet i sin egen rett. Disse ambisjonene fikk etter hvert sitt motsvar i at instituttet tok et overordnet ansvar for årbokserien *Comparative Social Research* fra 1995. I første omgang rettet den komparative forskningen seg dels mot samfunn utenfor Europa (Stølen & Vaa, red., 1991; Brochmann, 1993) og dels i makrososiologiske studier av små europeiske land, med særlig vekt på variasjoner i økonomisk struktur og prosess i Norden, sammen med teoretiske refleksjoner over det som etter hvert ble kalt den nordiske modellen (Mjøset, 1992). Disse studiene ble komplettert med forskning om migrasjon og innvandring, først utenfor Europa, særlig med Grete Brochmanns doktoravhandling *The Middle East Road* (1993). Feltet ble videre utviklet i retning av beskrivelser av ulike innvandringsregimer i Europa, dels i nordiske sammenligninger av innvandringsregimer, integrasjonspolitik og debatter om innvandring i Norge og Norden (Brochmann, 1996). Etter hvert ble forskningen samlet rundt migrasjon og innvandring som tema. Det skyldtes dels at de andre temaene tørket ut, samtidig som innvandringen til Norge vokste i omfang, ikke minst gjennom strømmer av flyktninger fra krigsområder. Feltet var meget kontroversielt, både politisk og innen forskningsmiljøene, slik at opphetede debatter om innvandring også fikk en fremtredende plass innen forskningen (Borchgrevink, 1999; Hagelund, 2003; Gullestad, 2002; se sammenfatning hos Midtbøen, 2017).

Det andre feltet som gradvis endret seg over tid, hadde forskning om livskvalitet, som var en langsiktig sidegren i instituttets forskning, som sitt utgangspunkt (Moum, 1992; Mastekaasa, 1995). Det ble utvidet i retning av forskning om rettferdighet på ulike sosiale felter sammen med forskning om det sivile samfunn. Etter hvert var det innretningen mot sivilsamfunnet som ble dominerende.¹² Med den veldige veksten i velferdsstaten i 1980-

12. Lorentzen (2000) gir en oversikt over utviklingen av sivilsamfunnsfeltet frem til 2000.

årene kom det etter hvert en større interesse for frivillige organisasjoner som tjenesteytere (NOU 1988: 17). Skulle staten være enerådende eller trekke inn frivillige organisasjoner i samarbeid om velferdsoppgaver? Casestudier av ikke-statlige organisasjoner som velferdsprodusenter, i Norge og Norden, ble etter hvert avløst av bredere refleksjoner over sivilsamfunnets spesielle karakter, plassert mellom stat, marked og familie. Et bidrag som pekte fremover på dette feltet, ble Håkon Lorentzens doktoravhandling *Frivillighetens integrasjon* (1994; Lorentzen, 1998). Forskjellige former for samarbeid mellom privat og offentlig sektor frembragte nye styringsformer og velferdshybrider som en ny organisasjonsform (Lorentzen, 2000, s. 203).

En betydningsfull sidegren i instituttets forskning gjennom mesteparten av 1990-årene ble forskningsfeltet «Demokrati og samfunnsstyring», som ble instituttets bidrag til LOS-programmet (Ledelse, organisering og styring), en storstilt satsing av det nokså nye forskningsrådet NORAS. Det gjorde det mulig for ISF å videreutvikle den tverrfaglige orienteringen og trekke inn nye forskere i samarbeid. I tillegg til instituttets egne forskere, som Jon Elster og Hege Skjeie, kom blant annet Rune Slagstad, Eivind Smith, Bjørn Erik Rasch og Trond Nordby inn som gjesteforskere og ble deretter knyttet til instituttet som forskere for kortere og lengre perioder. LOS-forskningen betydde en opprustning av kompetanse på ISF, knyttet både til politisk teori, normativ teori og politisk historie. Blant de viktige arbeidene kan særlig Rune Slagstads *De nasjonale strateger* (1998), *Regjeringens opplysningsplikt overfor Stortinget* (1997) av Eivind Smith, *Korporatisme på norsk: 1920–1990* (1994) av Trond Nordby og *Vanens makt* (1999) av Hege Skjeie fremheves.

Normative perspektiver – et parallelt tema

Fordi samhandling er det stoffet som samfunn er laget av, er normer en nødvendig del av samfunnsvitenskapelig analyse. Som oftest forblir det uuttalt, eller forskere observerer fordelingsmønstre eller ordninger og vurderer på intuitivt grunnlag om de er rimelige eller ubegrunnede og urettferdige. I instituttets tidlige historie er det flere eksempler på at normer fikk et tydelig søkelys. Det gjelder Nasjonalismeprosjektet, Auberts studier av ulikhet i rettsvesenet og Dag Østerbergs diskusjon av rettferdighet ved inntektsforskjeller (1967). I *Rettferdighet ved utveksling og fordeling av verdier* (1971) ga Torstein Eckhoff den mest systematiske studien av fordelingsnormer ved ISF til da. De faglige vendingene tidlig i 1970-årene hvilte på et sterkt normativt engasjement, men trakk ikke inn normativ teori. Men med Helga Hernes og Jon Elster som forskningsledere ble normative analyser løftet inn i alle instituttets forskningsområder.

I 1980- og 1990-årene handlet forskningen om arbeidslivet for en stor del om fordelingsmønstre. Det mest åpenbare er da hvordan inntekter og lønninger er fordelt, og hvilke forskjeller som oppfattes som rettferdige i ulike samfunnsgrupper (Høgsnes, 1994). Nær opp til det ligger hvilken betydning normer kan få i selve lønnsforhandlingene. I *Cement of Society* (1989) argumenterte Jon Elster for at normer får en selvstendig betydning i lønnsforhandlinger i tillegg til ren forhandlingsmakt. En annen side av arbeidslivet er selve jobbene og det å ha en jobb; her er det snakk om rimelighet ved fordeling av arbeidsledighet og dagpenger, av permitteringer (Torp, 1993) og oppsigelser ved bedriftsinnskrenkninger (Engelstad, 1990a). Disse problemene ble omfattende behandlet i antologien *Når godene skal deles* (1988), redigert av Hege Torp. Omfordeling av makt og goder i bedrifter gjennom flat struktur, deltakerrettigheter eller eierskap av aksjer ble studert i detalj i Trygve Gulbrandsens doktoravhandling (1999) og i casestudien *Likhet og styring* (Engelstad, 1990b).

I koblinger mellom kjønnsforskning og arbeidsforskning blir normative problemer særlig tydelige når det dreier seg om adgang til stillinger, altså forskjeller ved ansettelse og forfremmelse (Hoel, 1997), så vel som ulikheter i lønninger for kvinner og menn, mellom arbeidstakere i samme jobb eller mellom jobber og bransjer (Barth, 1993; Barth & Dale-Olsen, 1999). Innen politikken åpner forskjeller mellom kvinner og menn problemstillinger knyttet til kvotering til tillitsverv, representasjon i politiske organer og mer generelt spørsmål om politiske rettigheter og mulig ulik behandling av kvinner (eller menn) for å rette opp eksisterende forskjeller (Teigen, 2002, 2003).

I politikken er likhetsidealet det overordnede, men ulik mulighet for påvirkning blir skapt av valgordninger og av grenser for deltakelse i form av stemmerettsalder. Her kommer også forskningen om innvandring tydelig inn; der blir et sentralt spørsmål hvem som er en del av *demos*, folket som skal velge sine ledere (Kval & Bjørklund, 1996). Forskningen om sivilsamfunn reiste spørsmål om normer fra en annen kant. Her er det en viktig antakelse at sivilsamfunnet utgjør en selvstendig og viktig kilde for normer om hva det er å være samfunnsborger (Lorentzen, 1998).

I tillegg til disse løpende studiene utviklet ISF sammen med University of Chicago et prosjekt om fordelingsnormer innenfor en ramme som ble kalt lokal rettferdighet. Navnet viste til spesifikke fordelingsprosesser i sykehus, bedrifter eller opptak til utdanningsinstitusjoner, til forskjell fra samfunnet som helhet, der skattesystem eller overføringsordninger skal bidra til utjevning av urimelige forskjeller. Prosjektet var komparativt i to henseender, ved at det sammenlignet fordelingsordninger på ulike samfunnsområder i fem land. Prosjektet ble ledet og sammenfattet av Jon Elster i *Local Justice* (1992), om enn konsentrert om den amerikanske delen av prosjektet, i tillegg til teoretiske diskusjoner av mulige forståelser av likhet. Den norske delen av prosjektet konsentrerte seg om fordelingskriterier ved tildeling av nyretransplantasjoner (Hilde Lorentzen, 1995), oppsigelser ved bedriftsinnskrenkninger (Engelstad, 1997, 1998) og fordeling av barn mellom foreldre i skilsmisse (Elster, 1988).

Institusjonalisering og fornyelse – mot tusenårsskiftet og videre

Fra første halvdel av 1990-tallet gikk ordningene av forskningsledelse over i en ny periode. Oppgaver utenfor instituttet ventet på Jon Elster og Helga Hernes. Over noen år ble det konsolidert en ledergruppe med fem forskningsledere: Hege Torp for sysselsetting og arbeidsvilkår; Arnlaug Leira og senere Anne Lise Ellingsæter for kjønn og samfunn; Bernt Aardal for politiske institusjoner, aktører, opinion og makt; Grete Brochmann for internasjonal migrasjon, integrasjon og etniske relasjoner; og Håkon Lorentzen for velferdsstat, sivilsamfunn og fordelingsmønstre. Denne ordningen var på plass i sin helhet fra 1998 (ISF, 1998, s. 20) og ble med små justeringer bibeholdt i ti år – i resten av min tid som instituttleder. Det ga instituttet betydelig stabilitet og sikret langsiktighet når det gjaldt å planlegge og gjennomføre forskningen.

Tallfesting kan være kjedelig, men sier noe om energi og dynamikk i forskergruppene. Et jevnt tilfang av nye doktorgrader fortsatte ut over 2000-tallet. En egen bokserie, Thesisserien, som ble etablert for å gi avhandlingene større synlighet, kom med 13 bind fra 2001 til 2009. Stabiliteten kom også til uttrykk i omfanget av publisering. Mellom 2000 og 2010 ble det gjennomsnittlig gitt ut ti bøker hvert år av instituttets forskere (se ISFs årsmeldinger 2000–2010); mange som redaktør og medredaktør av antologier, men flest som forfattere eller medforfattere.

Selv om det lå sterke innslag av institusjonalisering i disse resultatene, var det også sterke innslag av fornyelse, spesielle ambisjoner og prosjekter på skrå eller på tvers av opptrukne linjer. Ett innslag var instituttets sterke posisjon i Makt- og demokratiutredningen 1998–2003. Alle de fem forskningsområdene bidro til gjennomføringen av utredningen. Her er noen av titlene i Maktutredningens bokserie med ISFs forskere som forfattere eller medforfattere: *Likhet under press* (Barth, Moene & Wallerstein, 2003); *Makt og demokrati i arbeidslivet* (Engelstad, Hagen, Storvik & Svalund, 2003); *Menn imellom* (Skjeie & Teigen, 2003); *Den usynlige hånd?* (Ellingsæter & Solheim, red., 2002); *Sand i maskineriet* (Brochmann, Borchgrevink & Rogstad, 2002); *Hva skjer med partiene?* (Heidar & Saglie, 2002); *Norske makteliter* (Gulbrandsen, Engelstad, Klausen, Skjeie, Teigen & Østerud, 2002). Boken om maktelitene ble opptakten til et langsiktig forskningsarbeid om sosiale eliter (Gulbrandsen, 2019).

Det første tiåret i det nye århundret ble preget av store historiske verker. Kort etter at innstillingen fra Ytringsfrihetskommisjonen var levert, kom Francis Sejersted til Institutt for samfunnsforskning. Her skrev han *Sosialdemokratiets århundre* (2005), en monumental syntese om det norske og svenske samfunnet fra 1900 til 2000. Høyesteretts historie fra 1814 til 1965 ble skrevet av Nils Rune Langeland og Erling Sandmo i to bind under fellestitelen *Siste ord* (2005). Grete Brochmann hadde en sentral posisjon i trebindsverket om innvandringens historie i Norge, først på norsk (Tjelmeland & Brochmann, 2003) og senere på engelsk som *A History of Immigration* (Brochmann & Kjeldstadli, 2008). Marianne Gullestad ga et alternativt blikk på historien om norsk misjon med *Picturing Pity* (2007).

I tillegg til studiene av stortingsvalgene tok Tor Bjørklund (1999) initiativ til det som utviklet seg til et langsiktig prosjekt om lokalvalg, med regelmessige analyser på linje med stortingsvalgene. Studiet av valgkamper, presentert i *I valgkampens hete* (Aardal, Krogstad & Narud, red., 2005), videreførte forskningen om politisk kommunikasjon. Integrasjon av innvandrere, også i politikken, ble tatt opp av Jon Rogstad i *Demokratisk fellesskap* (2007). Samarbeid med Johns Hopkins University fra slutten av 1990-årene ga inntak til et stort komparativt prosjekt om frivillige organisasjoner og deres betydning for velferdsordninger og sivilsamfunn. Kvotering av kvinner og menn fikk en samlende presentasjon av Mari Teigen i doktoravhandlingen *Kvotering og kontrovers* (2003). Utviklingen henimot mer fleksible arbeidsorganisasjoner ble undersøkt og diskutert i *Nytt arbeidsliv* (2005), redigert av Hege Torp.

Slike resultater er helt avhengige av et solid bakkemannskap og en velfungerende administrasjon. Her må Eli Søgård fremheves som kontorsjef og økonomiansvarlig gjennom mer enn to tiår. Hun var utrettelig i sin omsorg for instituttet; i min rolle som instituttets leder opplevde jeg et samarbeid som aldri sviktet. I sin tale til Søgård da hun gikk av med pensjon i 2007, ga Sven Lindblad en karakteristikk av henne som mange delte: «Skipet forlater de synkende rotter.» Lindblad selv var også litt av et skip. Han bygde opp det felles biblioteket for ISF og INAS fra null i 1980 til å bli et førsteklasses fagbibliotek. I tillegg ga han et sammenfattende bidrag til instituttets tidlige historie (Lindblad, 2010) samt bidro til en omfattende bibliografi for instituttet (Hustad & Lindblad, 2000).

En tredje sentral funksjon var informasjonsavdelingen. I mange år strevet instituttet med å få stillingen som informasjonsleder til å fungere på en fruktbar måte. Resultatet var så måtelig: I en masteroppgave fra 2003 ble informasjonsvirksomheten i alle norske forskningsinstitutter registrert og vurdert, og der ble ISF plassert på en trist plass i bunnsjiktet. Tilfeldigvis var jeg sensor for denne masteroppgaven, som var skrevet av Jørgen Moland. Veien var kort til at han ble ansatt som instituttets informasjonsleder. Nøkkelen til å snu den dårlige situasjonen var å ha et grep om mulighetene som informasjonsteknologien betydde, og ved hjelp av den kombinere intern og ekstern kommunikasjon.

Det nære forholdet mellom Institutt for samfunnsforskning og Universitetet i Oslo har i alle år vært uformelt, basert på personlige samarbeidsrelasjoner. I flere omganger har det vært samtaler om hvorvidt samarbeidet kunne bli mer formalisert, men hittil har det ikke kommet lenger enn til intensjonsavtaler. Tross alle sine fellestrekk er de to institusjonene for ulike til å samordnes fullt ut. Men nærheten er der. Den har gitt seg utslag i et varierende, men ikke ubetydelig antall bistillinger begge veier, til Universitetet i Oslo og andre universiteter, hva enten det er kortsiktige undervisningsoppgaver eller noe mer langsiktige professor II-stillinger. Nærheten tar også form av overganger fra Munthesgate til Blindern. De er også blitt mange i årenes løp, som de var allerede i 1960-årene. Siden den gang er disse overgangene blitt mindre kritiske enn de ble den gangen. Da kunne det sies at ISF ble offer for sin egen suksess; nå kunne det heller sies at kvaliteten på en organisasjon kan avleses på hvor folk går etterpå. Fortsatt oppleves jo overganger som et tap, men de betyr også åpninger for nyrekruttering og fornyelse.

Selv trakk jeg meg tilbake fra oppgaven som instituttleder i 2007 etter 21 år i stillingen. Etter at jeg flyttet til Blindern, samme vei som så mange andre hadde gått, har jeg likevel beholdt kontakten med Institutt for samfunnsforskning som forsker i bistilling. For meg er det likevel slik at denne perioden av ISFs historie ikke sluttet i 2007, men to år senere. 2009 var året en langsiktig drøm ble realisert, da Byggetrinn II ble kjøpt tilbake fra Statsbygg. At Statsbygg kjøpte denne delen av huset da det ble bygget, var avgjørende for ISFs konsolidering i årene rundt 1980. Med hjemkjøpet fikk instituttet fullt eierskap til et særpreget og tradisjonsrikt hus for samfunnsforskning.

Et nytt tiår – hva nå?

Det siste tiåret inneholder tydelige innslag av både kontinuitet og forandring. Nye ledere for instituttet må sette sitt eget preg på organisasjonen. Det har de gjort, både Ann-Helén Bay (2007–2016) og Tanja Storsul fra 2016. Noen temaer er nye, forskergruppene er reorganisert, og to sentre – Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor og CORE – Senter for likestillingsforskning – er dannet innen instituttets rammer. Faglig sett er utviklingen av medieforskning, med forgreninger til studier av terrorisme og ytringsfrihet, den mest synlige endringen. En ny horisont tegner seg, både for empirisk forskning og normative perspektiver. Sett som helhet bærer forskningsprofilen likevel mest preg av kontinuitet.

Av alle forskningsarbeidene som ble fullført i det siste tiåret, er det nærmest umulig å gi et skjønnsmøt utvalg, slik det har være forsøkt for de foregående periodene. Heller enn å trekke frem yngre og til dels fremadstormende skikkelser vil jeg derfor minne om to *grand old men*, som fortsatt var aktive ved instituttet utover 2000-tallet: Henry Valen og Francis Sejersted. De hadde ikke behovd å være der, egentlig hadde begge falt for aldersgrensen. Slik så de det ikke selv. I sin tid på ISF ga de begge monumentale bidrag til forståelsen av Norge i det 20. århundre. Så å si hele sitt voksne liv hadde Henry vært knyttet til valgforskningsprogrammet og var på 2000-tallet fortsatt bidragsyter og inspirator. I sin tid på instituttet leverte Francis sin store syntese av norsk og svensk historie i de siste hundre år, først på norsk (2005) og dernest i en revidert utgave på engelsk (2011). Fra hver sin kant markerer de styrken ved instituttet, Henry med sin ukuelige utholdenhet, Francis gjennom sin uvanlige faglige bredde. Disse uvurderlige trekkene er fullt til stede i dagens forskning. Og de er nødvendige for å møte nye tider i forskningen og i omgivelsene.

Reorganisering i forskningspolitikken har ført til nye organisatoriske konstruksjoner. Samlokaliseringen som begynte med INAS og ble videreført da INAS ble fusjonert inn i NOVA, ble oppløst da NOVA sammen med flere andre institutter ble fusjonert inn i det

som da var Høgskolen i Oslo og Akershus. Tidligere kunne instituttet av og til kjenne på at det var knapt med kontorplass; over natten ble kontorplassen nesten fordoblet etter at NOVA flyttet ut. Ulempen var at langt færre mennesker fylte lokalene, men på lang sikt gir det større handlingsrom for ny virksomhet.

At NOVA flyttet, fikk også følger for den felles boksamlingen. Sven Lindblad hadde drevet opp biblioteket fra intet til et førsteklases forskningsbibliotek, som var instituttets stolthet. Boksamlingen måtte deles i to, og biblioteksoppgavene ble forskjøvet. Det skjedde midt i en langsiktig endringsprosess skapt av Internett, med dramatiske følger for forskningsbiblioteker verden rundt. Forskere fikk direkte tilgang til litteratur via nettet, mens de tradisjonelle bibliotekaroppgavene, med papir som det sentrale medium, skrumpet kraftig. I stedet fulgte omfattende elektronisk registrering av forskningsbidrag og resultater, i neste omgang som grunnlag for tellekanter. En virkning for instituttet var at tellekantene kunne kobles direkte til grunnbevilgningen. Bølgen med publisering i Open Access nådde også *Søkelys på arbeidslivet* og *Tidsskrift for samfunnsforskning*, som i 2016 tok farvel med papirutgaven. Kanskje uventet ble resultatet at de nå når bredere ut enn tidligere (Midtbøen & Pedersen, 2020).

Forskningspolitikken spiller stadig inn når det gjelder utlysninger, tildelinger og bevilgninger. Kravene til forskning strammes inn; forskning som både vil være problemorientert og akademisk ambisiøs, kan komme i press mellom krav om enten å være akademisk innadvendt eller å levere styringsrettede utredninger eller konsulenttenester. For å mestre denne spenningen må forskningen være synlig og nå gjennom i offentligheten. Forskere må selv bidra til å sette dagsorden for samfunnets kunnskapsbehov – på en gang vendt mot politiske dilemmaer og mot samfunnsborgerens livsverden.

Samtidig stilles det flere formelle krav til administrativ styring til forskningen. Vilhelm Aubert kunne av og til bekymre seg for at perfektionering av administrative rutiner skulle skygge over vitenskapelig undring. «Et forskningsinstitutt bør ikke være for godt drevet», sa han en gang. Slik er det ikke i dag. Men velutviklede administrative ordninger stiller tilsvarende krav om å holde fast på samfunnsforskningens overordnede begrunnelse – å forsvare rasjonalitet og undring i tenkningen om samfunnsforhold.

For at programmet om problemorientert empirisme skal være bærekraftig, må det stadig fornyes: Hva er problemer, og hva er relevant empiri, i det 21. århundre? Den store så vel som den lille verden står overfor enorme endringer. «Problemet» i siste halvdel av 1900-tallet var å skape et kvalitativt nytt samfunn med bedre levekår og rimelig fordeling av godene. Slik problemet ser ut i dag, er det å gjennomføre enorme sosiale endringer uten at samfunnsveven revner. Disse prosessene er så komplekse at det ofte er en vanskelig å vite hva problemet egentlig er. Samtidig har variasjonsbredden i tilgjengelig empiri hatt en voldsom vekst med stordata og internettbasert kommunikasjon. Mens anvendelsesområdet er blitt mer omfattende; globale mønstre, institusjonelle forhold og nasjonale styringssystemer er filtret inn i hverandre. Å vikle dem fra hverandre og gjøre dem forståelige er ikke blitt mindre krevende i løpet av 70 år.

Usikkerhet om forskningspolitiske prioriteringer stiller spørsmålet om et frittstående forskningsinstitutt som ISF kan klare å stå alene, til tross for styrken fra identitet og tradisjon. Min tro er at det er mulig. Innledningsvis nevnte jeg fem forutsetninger for å opprette et institutt: en klar forståelse av hva som er oppgaven, en entusiastisk forskergruppe, brede faglige kontakter, organisatorisk talent og økonomisk bærekraft. Disse betingelsene er fortsatt til stede. Om de var tilstrekkelige for å starte og å konsolidere et institutt, bør de også gi grunnlaget for å drive det videre på lang sikt.

Referanser

- Adorno, T.W., Else Frenkel-Brunswik, Daniel L. Levinson & R. Nevitt Sanford [1950] (1969). *The Authoritarian Personality*. New York: Norton.
- Asplund, Johan (1966). Aubert och mjukdatasociologin. *Sociologisk forskning*, 3(2), 96–104.
- Aubert, Vilhelm (1950). *Priskontroll og rasjonering*. Oslo: Skrivestua.
- Aubert, Vilhelm (1954). *Straffens sosiale funksjon*. Oslo: Akademisk forlag.
- Aubert, Vilhelm (1964). *Sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aubert, Vilhelm (1965). *The Hidden Society*. Totowa: Bedminister Press.
- Aubert, Vilhelm (1967). Fattigdommen i Norge. *Kontrast*, 3(1), 10–20.
- Aubert, Vilhelm (1969a). *Det skjulte samfunn*. Oslo: Pax.
- Aubert, Vilhelm (1969b). Erik Rinde 50 år. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 10 (1), (upag.).
- Aubert, Vilhelm (1972). Sigurd Rinde in memoriam. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 13(1), (upag.).
- Aubert, Vilhelm (1980). Tale ved innvielsen av byggetrinn II. I Sven Lindblad (red.), *Arnested for norsk samfunnsforskning* (s. 200–202). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Aubert, Vilhelm (1989). *Continuities in Law and Society*. Oslo: Norwegian University Press.
- Aubert, Vilhelm, Torstein Eckhoff & Knut Sveri (1952). *En lov i søkelyset*. Oslo: Akademisk forlag.
- Aubert, Vilhelm, Ulf Torgersen, Karl Tangen, Tore Lindbekk & Sonja Pollan (1960). Akademikere i norsk samfunnsstruktur 1800–1950. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 1(4), 185–204.
- Barth, Erling (1993). *Pay Differentials and Bargaining Institutions*. Økonomiske doktoravhandlinger Nr. 16. Oslo: Sosialøkonomisk Institutt, Universitetet i Oslo.
- Barth, Erling (1994). Wages and organizational factors. Why do some establishments pay more? *Acta Sociologica*, 37, 253–268.
- Barth, Erling & Josef Zweimüller (1993). Labor market institutions and the industry wage distribution. *Empirica*, 19(2), 181–201.
- Barth, Erling & Josef Zweimüller (1995). Relative wages under decentralized and under corporatist bargaining systems. *Scandinavian Journal of Economics*, 97(3), 369–384.
- Barth, Erling & Arne Mastekaasa (1996). Decomposing the male-female wage gap. *Labour*, 10, 339–356.
- Barth, Erling & Harald Dale-Olsen (1999). Churning the Norwegian Labour Market. Gender differences in job and worker mobility. I Siv Gustafsson & Danièle Meulders (red.), *Gender and the Labour Market*. London: Macmillan.
- Barth, Erling, Kalle Moene & Michael Wallerstein (2003). *Likhet under press. Utfordringer for den skandinaviske fordelingsmodellen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bay, Christian, Ingemund Gullvåg, Harald Ofstad & Herman Tønnesen (1950–53). *Nationalism. A Study of Identifications with People and Power*. Mimeographed. Oslo: Institute for Social Research.
- Berg, Anne Marie, Åse Berge, Annemor Kalleberg & Arnlaug Leira (red.) (1977). *I kvinners bilde*. Oslo: Pax.
- Bjurstrøm, Hanne (1993). *Deltidsansattes rettigheter. En komparativ studie av Danmark, England, Norge og Tyskland*. ISF-rapport 93:18. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bjørklund, Tor (1982). *Mot strømmen – kampen mot EF 1961–1972*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjørklund, Tor (1999a). *Periferi mot sentrum. Landsomfattende folkeavstemninger i Norge*. ISF-rapport 99:8 (doktoravhandling). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bjørklund, Tor (1999b). *Et lokalvalg i perspektiv*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Borchgrevink, Tordis (1999). *Multikulturalisme: tribalisme – bløff – kompromiss? Debatter om det flerkulturelle samfunnet*. ISF-rapport 99:3. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Brochmann, Grete (1993). *The Middle East Road*. Boulder: Westview Press.
- Brochmann, Grete (1996). *European Integration and Immigration from Third World Countries*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Brochmann, Grete (2000). Om tømmerstokker i innvandringsforskningen. I Fredrik Engelstad (red.), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning* (s. 189–196). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Brochmann, Grete, Tordis Borchgrevink & Jon Rogstad (2002). *Sand i maskineriet. Makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Brochmann, Grete & Knut Kjeldstadli (2008). *A History of Immigration*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Dahlström, Edmund (red.) (1962). *Kvinnors liv och arbete*. Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och samhälle.
- Eckhoff, Torstein (1971). *Rettferdighet ved utveksling og fordeling av verdier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ellingsæter, Anne Lise (2000). Modernitet og forståelser av kjønn. «Problemet» med mange navn. I Fredrik Engelstad (red.), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning* (s. 149–172). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Ellingsæter, Anne Lise (2001). Tidsregimer under omforming. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 42(3), 347–372.
- Ellingsæter, Anne Lise (2009). *Vår tids moderne tider*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ellingsæter, Anne Lise & Jorun Solheim (red.) (2002). *Den usynlige hånd?* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Elster, Jon (1988). Custody by the toss of a coin. *Social Science Information*, 27, 517–535.
- Elster, Jon (1989). *The Cement of Society. A Study of Social Order*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elster, Jon (1992). *Local Justice. How Institutions Allocate Scarce Goods and Necessary Burdens*. New York: Russel Sage Foundation.
- Engelstad, Fredrik (1990a). Oppsigelser ved bedriftsinnskrenkninger. En analyse av fordeling og rettferdighet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 31, 319–339.
- Engelstad, Fredrik (1990b). *Likhet og styring. Deltakerdemokratiet på prøve*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Engelstad, Fredrik (1997). Needs and social justice. The criterion of needs when exempting employees from layoffs. *Social Justice Research*, 10, 203–224.
- Engelstad, Fredrik (1998). The significance of seniority in layoffs. A comparative analysis. *Social Justice Research*, 11(2), 103–119.
- Engelstad, Fredrik (red.) (2000). *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Engelstad, Fredrik, Inger Marie Hagen, Aagot Storvik & Jørgen Svalund (2003). *Makt og demokrati i arbeidslivet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Eriksson, Ingali (1977). *Mjukdatasociologi*. Research reports from the Department of Sociology. Umeå: Umeå universitet.
- Field, G. Lowell, John Higley & Knut Grøholt (1976). *Elite Structure and Ideology*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fimreite, Anne Lise & Elisabeth Ivarsflaten (2020). «Den store demokratidebatten» – da og nå. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 61(1), 30–37.
- Fivelsdal, Egil (1964). *Funksjonærenes syn på faglige og politiske spørsmål*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Forr, Gudleiv (2009). *Strid og fred: Fredsforskning i 50 år*. Oslo: Pax.
- French, John, Joachim Israel & Dagfinn Ås (1957). *Samarbeid i industribedriften: et eksperiment med økt medvirkning fra arbeidernes side*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gomard, Kirsten & Anne Krogstad (2001). *Instead of the Ideal Debate*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Grønseth, Erik (1966). *Familie, seksualitet og samfunn*. Oslo: Pax.
- Grønseth, Erik (1977). «Se hvor jeg støver.» Intervju med Erik Grønseth. I Anne Marie Berg, Åse Berge, Annemor Kalleberg & Arnlaug Leira (red.), *I kvinners bilde* (s. 271–282). Oslo: Pax.
- Gulbrandsen, Trygve (1999). *Eiere og kolleger. Medeierskap i norsk arbeidsliv*. ISF-rapport 99:5 (doktoravhandling). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Gulbrandsen, Trygve (2019). *Elites in an Egalitarian Society. Support for the Nordic Model*. London: Palgrave Macmillan.
- Gulbrandsen, Trygve & Hege Torp (2000). Arbeidslivsforskning – fra industrisosiologi til arbeidsmarkedsstudier. I Fredrik Engelstad (red.), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning* (s. 75–104). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Gulbrandsen, Trygve, Fredrik Engelstad, Trond B. Klausen, Hege Skjeie, Mari Teigen & Øyvind Østerud (2002). *Norske makteliter*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Gullestad, Marianne (2002). *Det norske sett med nye øyne. Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, Marianne (2007). *Picturing Pity. Pitfalls and Pleasures in Cross-Cultural Communication*. Oxford: Berghahn.

- Gullvåg, Harriet (1955). *Posisjon og innstillinger hos industriarbeidere*. København: Munksgaard.
- Götlind, Erik (1966). Några reflexioner om mjukdatasociologi. *Sociologisk forskning*, 3(3–4), 223–233.
- Hagelund, Anniken (2003). *The Importance of Being Decent. Political Discourse on Immigration in Norway 1970–2002*. Oslo: Unipax.
- Hagemann, Gro & Anne Krogstad (red.) (1994). *Høydeskrekk. Kvinner og offentlighet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Hanisch, Ted (1977). *Hele folket i arbeid*. Oslo: Pax.
- Hanisch, Ted (2000). Fra arnested til forskerverksted – ISF 1975–1986. I Fredrik Engelstad (red.), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning* (s. 67–71). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Hanisch, Ted, Helge Halvorsen & Gunvor Strømsheim (red.) (1980). *Marked for arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heidar, Knut & Jo Saglie (2002). *Hva skjer med partiene?* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hernes, Helga (1982). *Staten – kvinner ingen adgang?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Hernes, Helga (1987). *Welfare State and Woman Power*. Oslo: Norwegian University Press.
- Hernes, Helga (1988). Scandinavian Citizenship. *Acta Sociologica*, 31(3), 199–215.
- Hoel, Marit (1997). *Arbeid og kjønn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holter, Harriet (1970). *Sex Roles and Social Structure*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holter, Harriet (1974). *Kvinnerns liv og arbeid: kjønnsroller og sosial struktur*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holter, Harriet (1977). Kvinneforskning: Historisk utvikling og aktuelle motsetninger. I Anne Marie Berg, Åse Berge, Annemor Kalleberg & Arnlaug Leira (red.), *I kvinners bilde* (s. 283–305). Oslo: Pax.
- Holter, Harriet, Hildur Ve Henriksen, Arild Gjertsen & Haldis Hjort (1976). *Familien i klassesamfunnet*. Oslo: Pax.
- Hustad, Jon Håkon & Sven Lindblad (2000). *Bøker fra ISF i 50 år*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Høgsnes, Geir (1994). *Collective Wage Bargaining and the Impact of Norms of Fairness*. ISF-rapport 94:8. (doktoravhandling). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Høgsnes, Geir (1999). *Krone for krone*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Haaland, Arild & Harald Ofstad (red.) (1952). *Tenk en gang til*. Oslo: Tanum.
- ISF, *Årsmelding 1986*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- ISF, *Årsmelding 1987*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- ISF, *Årsmelding 1988*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Korbøl, Aud (2000). Verden ellers. Glimt fra innvandringsforskningens barndom 1970–73. I Fredrik Engelstad (red.), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning* (s. 173–188). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Korbøl, Aud & Arnfinn H. Midtbøen (2018). *Den kritiske fase. Innvandring til Norge fra Pakistan 1970–73*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Krogstad, Anne (1999). *Image i politikken. Visuelle og retoriske virkemidler*. Oslo: Pax.
- Kval, Karl-Eirik & Tor Bjørklund (1996). *Valgdeltakelse og partistemmegivning blant utenlandske statsborgere ved kommunevalgene fra 1987 til 1995*. ISF-rapport 96:19. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lafferty, William (1971). *Economic Development and the Response of Labor in Scandinavia*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lafferty, William (1981). *Participation and Democracy. The «Distant Democracy» Revisited*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Langeland, Nils Rune (2005). *Siste ord. Høgsterett i norsk historie 1814–1905*. Oslo: Cappelen.
- Leira, Arnlaug (1981). Kvinneperspektiv I 70-års arbeidssosiologi. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 22,431–442.
- Leira, Arnlaug (1992). *Welfare State and Working Mothers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leira, Arnlaug (2000). Kjønn – et sosialt kjennetegn? I Fredrik Engelstad (red.), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning* (s. 123–148). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lie, Eva [1963] (2000). Til menneskets indre i klosterinspirert hus. I Fredrik Engelstad (red.), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning* (s. 51–56). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lindblad, Sven (2010). *Arnested for norsk samfunnsforskning*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lingås, Lars Gunnar (red.) (1970). *Myten om velferdsstaten*. Oslo: Pax.

- Lorentzen, Hilde (1995). *Når ikke alle kan få – om fordeling av knappe goder*. ISF-rapport 95:13 (doktoravhandling). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lorentzen, Håkon (1994). *Frivillighetens integrasjon. Staten og de frivillige velferdsprodusentene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lorentzen, Håkon (1998). Normative forståelser av sivile sammenslutninger. *Socialvetenskapligt Tidsskrift*, (2-3), 244–267.
- Lorentzen, Håkon (2000). Sivilsamfunnet som forskningsfelt. I Fredrik Engelstad (red.), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning* (s. 197–208). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lysgaard, Sverre (1961). *Arbeiderkollektivet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Løchen, Yngvar (1965). *Idealer og realiteter i et psykiatrisk sykehus*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martinussen, Willy (1973). *Fjerndemokratiet*. Oslo: Gyldendal.
- Mathiesen, Thomas (1965). *The Defences of the Weak*. London: Tavistock.
- Mathiesen, Thomas (1971). *Det uferdige*. Oslo: Pax.
- Mathiesen, Thomas (2001). Huset med det rare i. *Kritisk juss*, 28(1–2), 87–100.
- Mastekaasa, Arne (1993). Sykefravær i et kjønnsdelt arbeidsmarked. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 34, 127–152.
- Mastekaasa, Arne (1995). Marital dissolution and subjective well-being: Panel evidence. *European Sociological Review*, 11(2), 173–185.
- Matthews, Donald R. & Henry Valen (1999). *Parliamentary Representation: The Case of the Norwegian Storting*. Columbus; Ohio State University Press.
- Midtbøen, Arnfinn H. (2017). Innvandringshistorie som faghistorie: Kontroverser i norsk migrasjonsforskning. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 34(2), 130–149. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2017-02-03>
- Midtbøen, Arnfinn H & Axel West Pedersen (2020). *Tidsskrift for samfunnsforskning*. «Problemorientert empirisme» gjennom 60 år. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 61(1), 5–11. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291x-2020-01-01>
- Mjøset, Lars (1991). *Kontroverser i norsk sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mjøset, Lars (1992). *The Irish Economy in a Comparative Institutional Perspective*. Report No. 93. Dublin: National Economic and Social Council.
- Moum, Torbjørn (1992). Self-assessed Health among Norwegian adults. *Social Science and Medicine*, 35, 935–947.
- Narud, Hanne Marthe (1996). *Voters, Parties and Governments. Electoral Competition, Policy Distances and Government Formation in Multi-Party Systems*. ISF-rapport 96:7 (doktoravhandling). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Nordby, Trond (1994). *Korporatisme på norsk: 1920–1990*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 1988: 17 (1988). *Frivillige organisasjoner*.
- Næss, Arne & Johan Galtung (1955). *Gandhis politiske etikk*. Oslo: Tanum.
- Ofstad, Harald (1966). Nasjonalisme og uskyldig aggresjon. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 7(4), 199–240.
- Olsen, Karen M. & Hege Torp (red.) (1998). *Fleksibilitet i norsk arbeidsliv*. ISF-rapport 2:98. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Rogstad, Jon (2007). *Demokratisk fellesskap. Politisk inkludering og etnisk mobilisering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rokkan, Stein (1975). Institutt for samfunnsforskning 1950-1975. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 16(1), 7–16.
- Rommetveit, Ragnar (1954). *Social Norms and Roles*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Røed, Marianne (1996). Educational background and migratory behaviour in the Scandinavian labour market. I Peder Pedersen (red.), *Scandinavians without Borders – Skill Migration and the European Integration Process*. Amsterdam: North-Holland.
- Sandmo, Erling (2005). *Siste ord. Høyesterett i norsk historie 1905-1965*. Oslo: Cappelen.
- Sejersted, Francis (2005). *Sosialdemokratiets århundre. Norge og Sverige i det 20. århundre*. Oslo: Pax.
- Sejersted, Francis (2011). *The Age of Social Democracy. Norway and Sweden in the Twentieth Century*. Princeton: Princeton University Press.

- Skirbekk, Sigurd (1968). *Den samfunnsvitenskapelige tenkemåte*. Oslo: Gyldendal.
- Skjeie, Hege (1992). *Den politiske betydningen av kjønn. En studie av norske topp-politikere*. ISF-rapport 92:11 (doktoravhandling). Oslo: Institutt for samfunnsforskning
- Skjeie, Hege (1993). Målrettet og tilfeldig. Kvoteringspraksis og kvinnerepresentasjon på Stortinget. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 34, 479–486.
- Skjeie, Hege (1999). *Vanens makt*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Skjeie, Hege & Mari Teigen (2003). *Menn imellom. Mannsdominans og likestillingspolitikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Slagstad, Rune (1976). *Positivism, dialektikk, materialisme*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Slagstad, Rune (1998). *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax.
- Smith, Eivind (1997). *Regjeringens opplysningsplikt overfor Stortinget*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stubhaug, Arild (2019). *Stein Rokkan – fra periferi til sentrum*. Oslo: Vigmøstad og Bjørke.
- Stølen, Kristi Anne & Mariken Vaa (red.) (1991). *Gender and Change in Developing Countries*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Teigen, Mari (1999). Documenting discrimination. *Gender, Work and Organization*, 6(2), 91–105.
- Teigen, Mari (2002). Kvotering til styreverv – mellom offentlig regulering og privat handlefrihet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 43(1), 73–104.
- Teigen, Mari (2003). *Kvotering og kontrovers. Om likestilling som politikk*. Oslo: UniPax.
- Thue, Fredrik (1997). *Empirisme og demokrati. Norsk samfunnsforskning som etterkrigsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thue, Fredrik (2006). *In Quest of a Democratic Social Order. The Americanization of Norwegian Social Scholarship 1918–1970*. Doctoral dissertation. Oslo: University of Oslo.
- Thue, Fredrik (2020). Tif 60 år: Den lange kjølen i norsk samfunnsforskning. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 61(1), 12–29. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291x-2020-01-02>
- Tiller, Per Olav (1958). *Father Absence and Personality Development of Children in Sailor Families*. København: Munksgaard.
- Tjelmeland, Hallvard & Grete Brochmann (2003). *I globaliseringens tid. Norsk innvandringshistorie, bind 3*. Oslo: Pax.
- Todal Jensen, Anders & Henry Valen (red.) (1995). *Brussel midt imot. Folkeavstemningen om EU*. Oslo: ad Notam Gyldendal.
- Torgersen, Ulf (2000). Retts sosiologisk seminar. I Fredrik Engelstad (red.), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning* (s. 57–66). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Torp, Hege (red.) (1988). *Når godene skal fordeles*. Oslo: Ad Notam forlag.
- Torp, Hege (1993). Lønnsplikt under permittering. Vedlegg 2 i NOU 1993: 19, *Erfaringer med lov om lønnsplikt under permittering. ?*
- Torp, Hege (red.) (2005). *Nytt arbeidsliv. Medvirkning, inkludering og belønning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Torp, Hege & Kåre Skollerud (red.) (1990). *Organisasjon, arbeidsmiljø og mobilitet. Resultater fra Arbeids- og Bedriftsundersøkelsen*. ISF-rapport 90:9. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Torp, Hege, Pål Schøne og Karen M. Olsen (1998). *Vikarer som leies ut: Hvem er de og hvilke arbeidsvilkår har de?* ISF-rapport 98.11. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Try, Sverre (1992). *Arbeidsmarkedet og arbeidsmarkedspolitikken for unge i Norden i 1980-årene*. ISF-rapport 92:8. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Valen, Henry (1981). *Valg og politikk: et samfunn i endring*. Oslo: NKS-forlaget.
- Valen, Henry & Daniel Katz (1964). *Political Parties in Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Valen, Henry & Willy Martinussen (1972). *Velgere og politiske frontlinjer*. Oslo: Gyldendal.
- Valen, Henry & Bernt Aardal (2000). Valgforskning i mer enn 40 år. I Fredrik Engelstad (red.), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning* (s. 105–122). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Wadel, Cato, Gunvor Strømsheim, Arnlaug Leira, Annemor Kalleberg & Svein Olav Daatland (1983). *Dagliglivets organisering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Zetterberg, Hans (1966). Traditioner och möjligheter i nordisk sociologi. *Sociologisk forskning*, 3(1), 1–21.
- Østerberg, Dag (1966). *Forståelsesformer*. Oslo: Pax.

- Østerberg, Dag (1967). Om rettferdiggjørelse av inntektsforskjeller. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 8(1), 1–19.
- Østerud, Øyvind (1972). *Samfunnsplanlegging og politisk system*. Oslo: Gyldendal.
- Aardal, Bernt (1993). *Energi og miljø. Nye stridsspørsmål i møte med gamle strukturer*. ISF-rapport 93:15 (doktoravhandling). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Aardal, Bernt, Anne Krogstad & Hanne Marthe Narud (red.) (2004). *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aardal, Bernt (2017). 60 år med valgforskning – hva har vi lært? *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 33(3–4), 292–311.
- Ås, Dagfinn (red.) (1962). *Twelve Years of Social Science Research: 1950-1962*. Oslo: Norwegian Universities Press.